

La délinquance sexuelle

LUC ROBERT^a

LUSSIER, P. (2018). *La délinquance sexuelle. Au-delà des dérives idéologiques, populistes et cliniques*. Québec: Presses de l'Université Laval, 384 p.

Panopticon, 40 (1), 68-72

© 2019 Maklu | ISSN 0771-1409 | January 2019

- ^a Doctor-assistent met hoofdzakelijk onderzoeksopdracht (BOF), Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent en Visiting research fellow, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC), Brussel (Corresp.: luc.robert@ugent.be)

Afgelopen jaar bundelde Patrick LUSSIER, professor aan de *Université Laval* te Québec in Canada, zo'n 15 jaar aan onderzoek over seksuele delinquentie. LUSSIER is niet van de minsten wanneer het over de studie van seksuele delinquentie gaat. De afgelopen jaren heeft hij zich als methodologisch onderlegde en theoretisch geïnformeerde criminoloog een hele reputatie bijeen geschreven. Zijn werk verschijnt bij de meest gerenommeerde tijdschriften (*Criminology*, *Sexual Abuse*,...) en boekuitgevers (Routledge, Wiley...) in de criminologie. Bij ieder die als criminoloog met het thema van seksuele delinquentie bezig is, zal zijn naam minstens een belletje doen rinkelen.

Met dit boek wil LUSSIER een huidige stand van zaken geven over wetenschappelijke inzichten betreffende seksuele delinquentie en seksuele delinquenten. Zoals de ondertitel van het werk suggereert, wil hij heersende opvattingen omtrent seksuele delinquentie tegen het licht houden en nagaan hoe wetenschappelijk die opvattingen uiteindelijk blijken te zijn. Hij doet dat op basis van tien hoofdstukken.

Die hoofdstukken vallen onder te brengen in drie delen. In drie inleidende hoofdstukken kadert hij de centrale thematiek in een bredere sociaalpolitieke context, omschrijft hij seksuele delinquentie en gaat hij in op de oorzaken van seksuele delicten. Verder kunnen twee grote delen in LUSSIER'S boek onderscheiden worden. Ik sta uitgebreid stil bij de eerste drie hoofdstukken en behandel de andere hoofdstukken slechts zeer summier. Op het eind van deze recensie sta ik even stil bij dit werk als geheel.

In het eerste hoofdstuk (*La délinquance sexuelle: un phénomène dans l'angle mort de la criminologie*) steekt LUSSIER meteen van wal met drie uitgangspunten voor zijn boek. De eerste premisse is dat beleidsantwoorden op seksuele delinquentie hoofdzakelijk reactief zijn, met 'preventie' doorgaans gedefinieerd als het voorkomen van recidive. Ten tweede stelt hij vast dat wetenschappelijk onderzoek amper of geen invloed heeft (gehad) op beleid inzake het voorkomen van seksuele delinquentie. Ten derde wijst hij op de vele mythes, opvattingen en foutieve of verkeerde conclusies over seksuele delinquentie. Bovendien speelt ook de moeilijkheid om te definiëren wat seksuele delinquentie is: "*il n'y a pas de définition universelle de la délinquance sexuelle*" (p. 3). In de rest van dit eerste hoofdstuk geeft hij zijn eigen operationalisering van seksuele delinquentie. Voor hem is seksuele delinquentie een

meer-dimensioneel fenomeen dat in drie grote componenten kan ontrafeld worden: 1) seksueel geweld (*violences sexuelles*), waaronder seksueel misbruik van kinderen, verkrachting, seksuele geweldpleging en seksueel getinte moord; 2) seksuele wangedragingen (*inconduites sexuelles*) die verwijzen naar het overschrijden van gedragscodes of regels, met één of meerdere slachtoffers die niet toestemmen; en 3) seksuele uitbuiting (*exploitation sexuelle*), waarbij iemand voordeel haalt uit of winst maakt op basis van de seksualiteit en van het lichaam van een andere (minderjarige of meerderjarige) persoon. Hij neemt het criminologisch onderzoek op de korrel en stelt dat seksuele delinquentie als fenomeen in de 'dode hoek' van de criminologie zit. Dat heeft mee bijgedragen tot de invloed van mythen en opvattingen op het beleid. Daarnaast stelt hij ook vast dat de studie van seksuele delinquentie vooral gedomineerd is geweest door psychologie en psychiatrie. De afgelopen 20 jaren komt daar volgens hem verandering in.

In hoofdstuk twee (*La construction sociolégale du délinquant sexuel*) omschrijft LUSSIER verschuivingen in hoe er vanaf de jaren 1940 naar seksuele delinquenten gekeken wordt. Hij onderscheidt drie grote periodes: een periode tussen 1940 en 1970 waarbij de seksueel delinquent onder invloed van psychologie en psychiatrie gezien wordt als een seksueel deviant, iemand met een geestelijk gezondheidsprobleem, een van de norm afwijkende seksualiteit. De dominante reactie was therapie, behandeling. De tweede periode situeert LUSSIER in de jaren 1980 tot 1990. In die periode speelt een sterke invloed van de feministische beweging en slachtoffergroeperingen en wordt de seksueel delinquent opgevat als een gewelddadig misogyn die rationeel en weloverwogen seksualiteit gebruikt voor doeleinden die niet seksueel zijn (macht,...). Daarop reageerde de samenleving hoofdzakelijk via de juridisering van seksuele gedragingen. Sedert 1990 is een nieuw dominant beeld van de seksueel delinquent opgedoken, dat van het 'seksueel recidiverende roofdier' (*prédateur sexuel récidiviste*), een beeld dat samenhangt met/volgt uit de verspreiding van seksuele moord via massamedia en ideeën van de zogenaamde nieuwe penologie. De seksuele delinquent is iemand met een zeer groot risico om opnieuw seksuele delicten te plegen ten aanzien van onbekende slachtoffers. De dominante reactie is het beheersen van risico's. LUSSIER vermoedt dat we sedert de jaren 2010 de contouren zien van een nieuwe periode, waarbij er maatschappelijk meer gevoeligheid is gekomen voor seksueel wangedrag. Hij ziet onder meer een sterke invloed van een discours over sociale rechtvaardigheid, met onder meer ook aandacht voor de stigmatisering van plegers van seksuele feiten. Een tweede element in deze nieuwe conceptualisering van de seksuele delinquenten betreft een toenemende maatschappelijke gevoeligheid voor seksisme en voor seksueel grensoverschrijdend gedrag (bv. de #MeToo beweging).

Hoofdstuk drie (*Le délinquant sexuel sous le microscope: un individu hors du commun?*) geeft gangbare visies op de oorsprong en ontwikkeling van seksuele delinquentie weer. Dit hoofdstuk biedt met andere woorden een inkijk in de etiologische discussies omtrent seksuele delinquentie, met als twee achterliggende elementen 1) of mensen die overgaan tot het plegen van seksuele delicten verschillen van andere delinquenten die geen seksuele feiten plegen en 2) hoe het plegen van seksuele delicten te verklaren valt. LUSSIER begint dit hoofdstuk meteen met hoe de discussie over seksuele delinquentie historisch het strijdtoneel vormde van uiteenlopende visies. Hij gaat onder meer in op de discussie of seksuele delinquentie het gevolg is van intentioneel en bewust handelen door de pleger, of dat het een weerspiegeling is van de noden en behoeften van het moment, waarbij het plegen sterk situationeel gebonden en van voorbijgaande aard is, of het eerder ingegeven is door de ontwikkelingsgeschiedenis van de pleger (bv. een trauma) met een impact op diens seksualiteit. LUSSIER snijdt eveneens de vraag aan naar de *oorsprong* van seksuele delinquenten-

tie – *Pourquoi la délinquance sexuelle?* Hij gaat na of seksuele delinquentie een kwestie is van *nature* of *nurture*, dan wel van een combinatie van beide, waarbij hij sociobiologisch onderzoek (met focus op genen of andere biologische verklaringsgronden) en onderzoek dat focust op sociaal-culturele dimensies overloopt en kritische bemerkingen geeft ten aanzien van beide benaderingen. Daarna gaat hij in op de *ontwikkeling* van seksuele delinquentie – *Comment devient-on un délinquant sexuel?* Hierbij stelt LUSSIER dat die vraag sterk aan bod komt in de psychiatrie, de psychologie en de criminologie en dat de afgelopen jaren die disciplines op dit vlak onderling zijn beginnen communiceren, wat voordien niet het geval was. LUSSIER identificeert vervolgens drie ‘metatheoretische perspectieven’ waarin alle theorieën over seksuele delinquentie zijn onder te brengen: een specifiek perspectief, een criminogenetisch perspectief en een hybride perspectief. Ik beperk me hier tot wat die drie perspectieven op het vlak van etiologie inhouden. Volgens het specifiek perspectief is seksueel geweld het resultaat van mechanismen die etiologisch specifiek zijn aan seksuele delinquentie; volgens het criminogenetisch perspectief gaat het over dezelfde mechanismen dan niet-seksueel delinquent gedrag; en volgens het hybride perspectief betreft het een combinatie van criminogene factoren en van factoren die samenhangen met seksuele delinquentie (p. 75 e.v.). In de conclusie van dit stuk hamert LUSSIER op de vele open vragen die vandaag nog steeds blijven. Zo zijn volgens hem de verklarende factoren voor seksuele delinquentie tot op vandaag getekend door veel onzekerheid en onduidelijkheid; die factoren blijven voornamelijk “*nébuleux et incertains*” (p. 95). Die vaststelling staat haaks op de publiek gangbare opvattingen dat seksuele delinquenten zelf slachtoffer waren van seksueel geweld, dat ze geen seksuele voorlichting hebben gekregen of dat ze uit een verkrachtingscultuur komen. Hij concludeert op basis van zijn zicht op de literatuur dat seksuele delinquentie “*un phénomène multidimensionnel et multidéterminé*” is (p. 95). Wat de etiologie van seksuele delinquentie betreft, is het voor hem ook een kwestie van complexiteit: hoogstwaarschijnlijk zal het antwoord op seksuele delinquentie “*l’interaction de facteurs situationnels, biologiques, individuels, familiaux, socioculturels, contextuels et développementaux*” (p. 96) inhouden. Om meer duidelijkheid over de oorsprong, de ontwikkeling en het verloop van seksuele delinquentie te bekomen, raadt LUSSIER aan om longitudinaal prospectief onderzoek op te zetten.

Wat de twee andere grote delen betreffen, zal ik het hier beperkt houden tot een loutere vermelding van de kernelementen. In een eerste deel – hoofdstukken vier, vijf en tien – focust LUSSIER op (het delinquent gedrag van) plegers van seksuele delicten, met aandacht voor de etiologie van seksuele delinquentie, (seksuele) recidive, criminele carrières en ontwikkelings- en levensloopcriminologische inzichten zoals die onderzocht zijn bij plegers van seksuele delicten, gaande van de eerste manifestaties van (seksueel) delinquent gedrag tot en met het beëindigen van een criminele carrière (*desistance*) bij seksuele delinquenten. Hoofdstuk vier bevat een uiteenzetting van de parameters van de ontwikkeling van seksuele delinquentie (gebaseerd op literatuur uit de ontwikkelingscriminologie en onderzoek naar criminele carrières). Hoofdstuk vijf behandelt de ontwikkelingstrajecten van seksuele delinquentie, te weten wanneer en hoe seksuele delinquentie zich begint te manifesteren. Hoofdstuk tien gaat over seksuele delinquentie overheen de levensloop, met bijzondere aandacht voor het stopzetten van seksuele delinquentie (*desistance* en *termination*). Een tweede deel overloopt de reactie op seksuele delinquentie en de plegers ervan. In hoofdstukken zes, zeven, acht en negen ligt het accent op de omgang met personen die seksuele delicten gepleegd hebben, met inbegrip van registers en residentiële verboden (hoofdstuk zes), het voorspellen van risico’s op recidive (hoofdstuk zeven) en een geleidelijke verschuiving in het omgaan met seksuele delinquenten van rehabilitatie naar het beheersen van risico’s op herhaald seksueel delinquent gedrag (hoofdstukken acht en negen).

In een afsluitend hoofdstuk wijst LUSSIER nogmaals op de kernelementen van het boek en herhaalt hij dat seksuele delinquentie een meer-dimensioneel complex fenomeen is. Hij bepleit een verschuiving van tertiaire preventie (reactief, het voorkomen dat gekende seksuele delinquenten recidiveren) naar primaire preventie (proactief, voorkomen dat mensen seksuele delicten plegen), met aandacht voor meerdere disciplines en meerdere beleidsactoren (met o.a. geestelijke gezondheidszorg en justitie).

Wie betrekkelijk snel een vrij uitgebreide inleiding zoekt tot (hoofdzakelijk criminologisch) onderzoek naar seksuele delinquentie, die is zeer gebaat met dit boek. Het is een echte aanrader om een synthese te krijgen van *cutting edge* onderzoek over seksuele delinquentie. Kortom, dit werk is een *tour de force* waarbij enorm veel literatuur op een behapbare manier inzichtelijk wordt gepresenteerd. Op enkele details na (misschien een te sterke dominantie van het levensloopp paradigma en wat te weinig aandacht voor andere perspectieven) is dit een zeer sterk boek dat in een zeer duidelijke, heldere en toegankelijke wetenschappelijke taal geschreven is. Ik heb het bij boeken in de taal van Voltaire al anders meegemaakt.

Een eerste kanttekening heeft met de taal(gemeenschap) van de beoogde lezers te maken. Vermoedelijk mikt LUSSIER met zijn boek in de eerste plaats op Franstalige Canadezen en, bij uitbreiding op Franstalige criminologen of geïnteresseerden die geen Engelstalig wetenschappelijk onderzoek lezen. De uitgebreide literatuurlijst met amper een dozijn aan Franstalige bronnen doet vermoeden dat hij het internationaal onderzoek zoals dat in de Engelstalige tijdschriften en bij de grote uitgevers verschijnt, wou vertalen naar de eigen taalgemeenschap. Dat is een zeer goede oefening die veel te weinig – steeds minder – gebeurt, alleen vraag ik me dan af of en in welke mate hij niet selectief is geweest bij het opnemen van Franstalige bronnen. Zijn er maar een dozijn aan Franstalige artikels en boeken geschreven over seksuele delinquentie en de aanpak daarvan? Of zijn die dan minder relevant in het licht van zijn boek en de internationale bevindingen? En hoe sluit die toch dominant Angelsaksische literatuur aan bij wat er in Québec of ruimer, in de Franstalige criminologie over seksuele delinquentie verschijnt? Met name de psychodynamische benadering had op dat vlak misschien wat meer aandacht mogen krijgen, met meer oog voor hoe die kijkt naar seksuele delinquentie en hoe dat al dan niet onderbouwd is door en geconfronteerd kan worden met het internationaal onderzoek op dat vlak. Vooral in Frankrijk en bij sommigen in Franstalig België (en elders) blijft het psychodynamische kader nog steeds toonaangevend, zo hebben onderzoekservaringen me tot op heden geleerd. Wollige Freudiaanse en/of Jungiaanse woordenbrij krijgt soms een aura van ideologische quasi-heiligheid, onaantastbaar voor empirische falsificaties en versterkt door een professionele in-groep die weinig openheid voor het kwetsbaar opstellen van dat kader vertoont. Het theoretisch geneuzel dat uit sommige (niet alle) psychodynamische geschriften komt, doet wat denken aan de frasen die met de *Postmodernism Generator* of gelijkaardige online programma's gegenereerd kunnen worden (voor de geïnteresseerden, zie www.elsewhere.org/pomo/; zodra je de pagina opent of heropent, krijg je een random gegenereerd tekstfragment dat onder de noemer 'postmoderne *gibberish*' te classeren valt).¹ Dit is niet onschuldig, omdat dergelijke kaders als uitgangspunt voor behandelingen gebruikt worden (de Franse documentaire *Le mur* over de behandeling van autisme indachtig², hetgeen programmamaakster Sophie Ro-

- 1 Wie hierover meer wil weten: elk gegenereerd artikel in de *Postmodernism Generator* bevat na de referenties een link naar de zogenaamde SOKAL affaire. SOKAL schreef als fysicus bewust een *hoax* artikel met betekenisloze zinnen en zelfs flagrant foute inhoud, gedept in een saus van postmoderne *concept-* en *name dropping*. Dat artikel werd aanvaard in een internationaal tijdschrift, waarna SOKAL wees op zijn intenties en er een discussie losbarstte.
- 2 De documentaire is gratis beschikbaar via volgende website: <https://www.dailymotion.com/video/x16d4fv>

bert – geen familie! – een stevig proces opleverde dat ze pas won in hoger beroep), maar ook (alleszins in een nog niet zo ver verleden) als diagnostisch kader in psychosociale verslaggeving in Franstalige gevangenissen soms zeer prominent aanwezig was (is?). Het is jammer dat LUSSIER, die de dominantie van het psychodynamische denken in Frankrijk goed kent, dat debat niet meer expliciet is aangegaan in zijn boek. Als LUSSIER zijn werk vertaalt naar het Engels, hoop ik dat hij dat debat wel wat explicieter vermeldt, want wie de taal van Voltaire niet leest, zal zich amper bewust zijn van de sterke aanwezigheid en dominantie van het psychodynamische kader in bepaalde landen.

Een tweede kanttekening betreft de expliciete behandeling van mythes en opvattingen over seksuele delinquentie en seksuele delinquenten. LUSSIERS werk geeft op dat vlak blijk van een huzarenstuk, waarin hij talloze mythes en opvattingen wikt en weegt op basis van de beste beschikbare wetenschappelijke onderzoeksresultaten. Bijvoorbeeld is er het idee dat jeugdige plegers van seksuele delicten doorgroeien om volwassen seksuele delinquenten te worden. Dit is de continuïteitsthese, die op basis van onderzoek grotendeels ontkracht en voor een zeer kleine groep bevestigd wordt. Zijn seksuele delinquenten onverbeterlijke plegers van seksuele delicten? LUSSIER toont aan dat die idee grotendeels onwaar is, dat de criminele carrières van seksuele delinquenten grotendeels overeenkomen met die van niet-seksuele delinquenten en dat de meeste seksuele delicten overigens gepleegd worden door hetzij delinquenten die voordien niet wegens seksuele feiten gekend waren, hetzij door eerder ongekende delinquenten. Bovendien stoppen ook seksuele delinquenten op een bepaald moment met het plegen van seksuele feiten. Dit zijn maar twee van de vele publieke opvattingen en mythen over seksuele delinquentie en seksuele delinquenten die LUSSIER kritisch benadert. Alleen al voor dat soort inzichten is LUSSIERS boek zeer de moeite waard. Wel had hij voor het gemak van de lezer alle mythes en opvattingen over seksuele delinquentie in een tabel in het concluderend hoofdstuk kunnen samenbrengen, met zijn oordeel over het waarheidsgehalte van die opvattingen op basis van het beste beschikbare wetenschappelijke materiaal.

Een tijd geleden had ik de kans om Patrick LUSSIER te interviewen over gangbare opvattingen en mythes omtrent seksuele delinquentie (zie ROBERT, 2018). Hij gaf me toen te kennen dat hij dit boek ziet als een tussentijdse stand van zaken vooraleer hij naar eigen zeggen ‘in een volgende fase van zijn academische carrière’ terecht komt, waarbij hij op basis van wetenschappelijke inzichten mensen buiten de academische wereld wil informeren over seksuele delinquentie en delinquenten (ROBERT, 2018). Hopelijk gaat hij niet alleen dat engagement aan, maar blijft hij ook doen wat hij volgens mij zeer goed doet: wetenschappelijk onderzoek.

REFERENTIES

ROBERT, L. (2018). Publieke mythes en wetenschappelijk onderzoek over seksuele delinquentie. *FATIK* sprak met professor Patrick Lussier. *FATIK. Tijdschrift voor Strafbeleid en Gevangeniswezen*, 160, 43-52.